

de bog og dens gode intentioner til trods – at det fremdeles vil være sådan, at »Many people hold strong views about the effect of the welfare state on economic performance. These views are highly influential in policy-making, yet they are all too often based on a superficial analysis of economic behaviour and unsupported by rigorous empirical evidence as to how work incentives have in fact been affected.« Så sandt, så sandt. Men regeres skal der, og regeret bliver der. På antagelser, fornemmelser og fordomme. Og det er måske ikke så galt endda.

Men på trods af »de svage konklusioner« er denne bog mere end læseværdig. Den er en guldgrube af oversigtsmateriale over et omfattende område. Man er i godt selskab med bogens bidragydere. Den må finde vej ind i universiteternes undervisning i både social- og arbejdsmarkedspolitik.

*Jørn Henrik Petersen
Center for Helsetjenesteforskning
og Socialpolitik,
Odense Universitet*

Ole Feldbæk: *Danmarks Økonomiske Historie 1500-1840*. Herning: Systime 1993. 248 s. Kr. 185,-.

Det foreliggende bind er det første i en række på fire med hver sin forfatter, der tilsammen dækker perioden 1500-1990.

Danmarks økonomiske historie er emne for en jævn strøm af monografier og afhandlinger om specielle emner, ligesom den økonomiske historie i stigende grad bliver integreret i de store, samlede fremstillinger af Danmarkshistorien. Men som selvstændigt emne for et oversigtsværk har området ikke været dækket siden Svend Aage Hansen i 1972-73 udsendte *Økonomisk Vækst i Danmark 1720-1970* (3. udg. 1984 når frem til 1983).

Svend Aage Hansens bog var vel i første række tænkt som en lærebog for studerende, men sigtede også mod et bredere publikum, bl.a. ved at undgå teoretiske betragtninger og

økonomiske fagudtryk. Svend Aage Hansen skrev imidlertid på en tid, hvor han kunne regne med, at hans potentielle læsere havde gennemgået det samlede forløb af den politiske historie først i mellemskolen og en gang til i gymnasiet.

Muligheden for at trække på 20 års nye forskningsresultater og en ændret baggrund hos publikum er rigelig grund til at byde et nyt oversigtsværk velkommen. Samtidig er det glædeligt, at det nye værk kan trække på Svend Aage Hansens mange værdifulde oplysninger (ligesom Svend Aage Hansen i sin tid vedstod sin gæld til Erling Olsens Danmarks økonomiske historie siden 1750).

Der er altså et behov for en ny lærebogs-fremstilling til universitetsbrug af emnet. Samtidig dækkes det bredere publikums behov vel efterhånden af indslagene om de økonomiske forhold i de nye, brede fremstillinger af Danmarkshistorien, som har set dagens lys i det sidste par årtier.

I det foreliggende værk lettes tilegnelsen af en overskuelig systematik. Historien opdeles i perioder ud fra økonomiske karakteristika, hvilket fremgår af bindets fem kapitaloverskrifter: Koncentration, Prisrevolution, Stagnation, Højkonjunktur, Krig og fredskrise. Inden for hvert kapitel er stoffet søgt systematiseret i de samme syv afsnit: ejendomsstruktur, brugsstruktur, produktion og afsætning, købstæderne, hovedstaden, staten og det offentlige, økonomi og samfund. Desuden er der til hvert kapitel en indledning, hvor behovet for et overblik over den politiske historie i varierende grad tilgodeses.

Desuden indeholder bindet en kilde- og forskningsoversigt, som giver læseren både et indtryk af baggrunden for en fremstilling som den foreliggende og nogle vink om, hvor man kan tage fat, hvis man ønsker at fordybe sig i specielle emner. I forbindelse med teksten findes mange litteraturhenvisninger, både til kilder og til oversigtsværker, som sammen med forskningsoversigten og en samlet udførlig litteraturliste vil være nyttig for både studenter og forskere. Endelig omfatter et begrænset stikordsregister centrale forhold og begreber, hvorimod man må undvære en tabel- og figurfortegnelse.

de bog og dens gode intentioner til trods – at det fremdeles vil være sådan, at »Many people hold strong views about the effect of the welfare state on economic performance. These views are highly influential in policy-making, yet they are all too often based on a superficial analysis of economic behaviour and unsupported by rigorous empirical evidence as to how work incentives have in fact been affected.« Så sandt, så sandt. Men regeres skal der, og regeret bliver der. På antagelser, fornemmelser og fordomme. Og det er måske ikke så galt endda.

Men på trods af »de svage konklusioner« er denne bog mere end læseværdig. Den er en guldgrube af oversigtsmateriale over et omfattende område. Man er i godt selskab med bogens bidragydere. Den må finde vej ind i universiteternes undervisning i både social- og arbejdsmarkedspolitik.

*Jørn Henrik Petersen
Center for Helsetjenesteforskning
og Socialpolitik,
Odense Universitet*

Ole Feldbæk: *Danmarks Økonomiske Historie 1500-1840*. Herning: Systime 1993. 248 s. Kr. 185,-.

Det foreliggende bind er det første i en række på fire med hver sin forfatter, der tilsammen dækker perioden 1500-1990.

Danmarks økonomiske historie er emne for en jævn strøm af monografier og afhandlinger om specielle emner, ligesom den økonomiske historie i stigende grad bliver integreret i de store, samlede fremstillinger af Danmarkshistorien. Men som selvstændigt emne for et oversigtsværk har området ikke været dækket siden Svend Aage Hansen i 1972-73 udsendte *Økonomisk Vækst i Danmark 1720-1970* (3. udg. 1984 når frem til 1983).

Svend Aage Hansens bog var vel i første række tænkt som en lærebog for studerende, men sigtede også mod et bredere publikum, bl.a. ved at undgå teoretiske betragtninger og

økonomiske fagudtryk. Svend Aage Hansen skrev imidlertid på en tid, hvor han kunne regne med, at hans potentielle læsere havde gennemgået det samlede forløb af den politiske historie først i mellemskolen og en gang til i gymnasiet.

Muligheden for at trække på 20 års nye forskningsresultater og en ændret baggrund hos publikum er rigelig grund til at byde et nyt oversigtsværk velkommen. Samtidig er det glædeligt, at det nye værk kan trække på Svend Aage Hansens mange værdifulde oplysninger (ligesom Svend Aage Hansen i sin tid vedstod sin gæld til Erling Olsens Danmarks økonomiske historie siden 1750).

Der er altså et behov for en ny lærebogs-fremstilling til universitetsbrug af emnet. Samtidig dækkes det bredere publikums behov vel efterhånden af indslagene om de økonomiske forhold i de nye, brede fremstillinger af Danmarkshistorien, som har set dagens lys i det sidste par årtier.

I det foreliggende værk lettes tilegnelsen af en overskuelig systematik. Historien opdeles i perioder ud fra økonomiske karakteristika, hvilket fremgår af bindets fem kapitaloverskrifter: Koncentration, Prisrevolution, Stagnation, Højkonjunktur, Krig og fredskrise. Inden for hvert kapitel er stoffet søgt systematiseret i de samme syv afsnit: ejendomsstruktur, brugsstruktur, produktion og afsætning, købstæderne, hovedstaden, staten og det offentlige, økonomi og samfund. Desuden er der til hvert kapitel en indledning, hvor behovet for et overblik over den politiske historie i varierende grad tilgodeses.

Desuden indeholder bindet en kilde- og forskningsoversigt, som giver læseren både et indtryk af baggrunden for en fremstilling som den foreliggende og nogle vink om, hvor man kan tage fat, hvis man ønsker at fordybe sig i specielle emner. I forbindelse med teksten findes mange litteraturhenvisninger, både til kilder og til oversigtsværker, som sammen med forskningsoversigten og en samlet udførlig litteraturliste vil være nyttig for både studenter og forskere. Endelig omfatter et begrænset stikordsregister centrale forhold og begreber, hvorimod man må undvære en tabel- og figurfortegnelse.

Fremstillingen begynder ved overgangen mellem middelalder og nyere tid. Begrundelsen for ikke at gå endnu længere tilbage står ikke klar. Det fremgår tydeligt af fremstillingen, at der ikke dengang skete et brud i henseende til økonomisk-historisk udvikling. Også i de følgende århundreder går det op og ned. En økonom ville nok i stedet være tilbøjelig til at koncentrere sig om den – senere – udvikling, der fører til en kvalitativ ny situation: det verdenshistorisk enestående, at vi i dag lever i en økonomi, hvor alle individer har et levestandard langt fra det blotte eksistensminimum og fra den usikre situation m.h.t. fremtidige overlevelsesmuligheder, som prægede størstedelen af Feldbæks periode.

Ole Feldbæks bind dækker 340 af de 490 år, 4-bindsværket omfatter. Man kunne derfor vente at finde de store linjer beskrevet med bred pensel, men Feldbæk nøjes ikke med generaliseringer og fortolkninger. Læseren hjælpes til at overskue forløbet, men der oplyses hele tiden konkret om forhold og begivenheder. Det historiske forløb bliver derved nærværende, samtidig med at man kan følge med i, hvordan de store linjer uddrages. Der er også plads til nødvendige forklaringer. Hvor ofte har man ikke læst om kobbelbrugets fortræffeligheder i forhold til trevangsbruget, uden at man får at vide, hvad kobbelbruget egentlig er? Det gør man på side 117 hos Feldbæk.

Detailrigdommen er dog på en gang en styrke og en svaghed ved bindet: den særligt interesserede læser kan her rundt omkring finde et væld af oplysninger, som man skulle tro umuligt at få med på i realiteten ca. 200 siders tekst. Derimod kan den læser, der mere eller mindre frivilligt søger at opnå kendskab til udviklingen frem mod nutidens økonomiske situation, måske have vanskeligt ved at bevare overblikket. En fremstillingsform, hvor overskuelige tabeller erstattede tekstafsnit med mange tal, ville lette tilegnelsen og måske også overflødigøre en del gentagelser.

Den valgte systematik lægger retfærdigvis stor vægt på landbruget, hvis overvejende betydning i den danske økonomi i hele perioden ellers har det med at forsvinde bag de pittoreske skibe på oversøisk langfart. Alligevel er det berettiget at spørge, om systematiseringen er vellykket.

Indledningsafsnittene er næppe altid tilstrækkelige til at bibringe den mere eller mindre forudsætningsløse student det nødvendige overblik. Bl.a. er det ikke altid her, man skal finde oplysninger om de udefra kommende begrænsninger, der lå på den danske politiske og økonomisk-politiske handlefrihed. Desuden gentages meget af indledningsafsnittets stof i de afrundende afsnit om »økonomi og samfund«. Men dette hænger også sammen med spørgsmålet om, hvor man meningsfuldt kan skille mellem politisk og økonomisk historie. Diskussionen mellem historikere og økonomer om, hvad der karakteriserer økonomisk historie som fag eller som disciplin, skal jeg dog på linje med Feldbæk lade ligge ved denne lejlighed.

Systematikken lægger også nogle bånd på fremstillingen, som forfatteren må have følt generende. I betragtning af, hvor gennemarbejdet bogen ellers er, er mængden af gentagelser overvældende. Eksempelvis i Kapitel 3: Stagnation, hvor landbrugsproduktionen eksporteres på fremmede eller egne skibe i mindst fire af de syv afsnit. Mere eller mindre udførligt og under delvist forskellige synsvinkler, men alligevel med en sådan gentagelse af detaljer, at overblikket let kan gå fløjten.

Læserens redning er bogens letlæsthed. Ole Feldbæks forhold til det danske sprog har hans læsere nydt godt af i hvert fald siden den amerikanske uafhængighedskrig. Feldbæks fortælleglæde er smittende; selv når han skal være mest akademisk, magter han ikke at blive kedelig.

*Niels Holger Skou
Økonomisk Institut,
Aarhus Universitet*